
İNFORMASIYA CƏMİYYƏTİNDƏ SƏNƏTŞÜNASLIĞIN AKTUAL PROBLEMLƏRİ

İnformasiya-kommunikasiya və kompüter texnologiyalarının güclü inkişafı tədricən cəmiyyətin informatizasiyasını stimullaşdırır, postindustrial cəmiyyət informasiya cəmiyyətinə keçir, onun ali səviyyəsi olan biliklər cəmiyyətinin formalaşması və təşəkkülü başlayır.

Belə cəmiyyətdə bütün sahələr kimi mədəniyyət və incəsənət sahəsində də, o cümlədən, kulturologiya və sənətşünaslıq üzrə mütəxəssislər də, informasiya resursları ilə getdikcə daha sıx təmasda olurlar. Tədqiqatlar göstərir ki, informasiya-kommunikasiya və kompüter texnologiyalarının təsiri altında bədii prosesin inkişaf dinamikasında güclü dəyişikliklər baş verir, incəsənət getdikcə daha çox texnologiləşir, texnologiyalar isə getdikcə daha da estetikləşir [1].

Yaradıcı insanın informasiya axınında düzgün istiqamətlənməsi üçün onun informasiya mədəniyyəti olmalıdır ki, bu da ümumi mədəniyyətin tərkib hissəsi kimi təzahür edir. Yaradıcı şəxsiyyətin informasiya mədəniyyəti dedikdə, onun informasiya resursları ilə məqsədyönlü işləmək qabiliyyəti, informasiyaların əldə olunması, emalı və ötürülməsi üçün kompüter texnologiyalarından, müasir texniki vasitələrdən və metodlardan bəhrələnmək bacarığı başa düşülür.

İnformasiya texnologiyaları əsri, yaradıcı insanın daxili potensialına, hər şeydən öncə isə onun intellektinə, yaradıcılıq qabiliyyətinə, öz imkanlarını reallaşdırmaq istəyinə və bacarığına, özünü hərtərəfli təsdiq etməyinə daha yüksək tələblər qoyur. Yaradıcı insanın daim dəyişən və yeniləşən informasiya mühitinin şərtlərinə uyğunlaşması qabiliyyəti ona geniş yaradıcılıq üfqləri açır və sərbəstlik verir. Bu isə bədii prosesin inkişaf dinamikasında özünü adekvat olaraq əks etdirir.

Buna görə də, informasiya cəmiyyətində informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının, İnternetin, habelə kompüter və lazer texnikasının təsiri ilə bədii prosesin inkişaf dinamikasında baş verən irimiqyaslı dəyişikliklərin təhlil və dərk olunması sənətşünaslıq elminin ən aktual problemlərindən biridir.

Tədqiqatlarımızın əsas məqsədi informasiya cəmiyyəti şəraitində informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının, İnternetin, habelə kompüter və lazer texnikasının bədii prosesin inkişaf dinamikasına təsirinin şərtlərinin, meyllərinin, yollarının və üsullarının aşkara çıxarılmasından ibarətdir.

Müasir sənətsüənəslıq elminin bu aktual probleminin həllinə tərəfimizdən təklif olunan orijinal yanaşma ondan ibarətdir ki, informasiya-kommunikasiya texnologiyaları, İnternet, habelə kompüter və lazer texnikası ilə bədii prosesin inkişaf dinamikasının qarşılıqlı təsiri, incəsənətdə tarixi proseslər və bu proseslər nəticəsində baş vermiş dəyişikliklər kontekstində araşdırılmalıdır. Bu yanaşma ənənəvi, o cümlədən, fəlsəfi, filoloji, sosioloji, psixoloji və s. kimi yanaşma ideyalarını və metodlarını özündə ehtiva edən yeni tədqiqat paradigması rolunu oynamalıdır.

Yaradıcı təəəyyüln və bədii prosesin informasiya-texnoloji komponentinin qarşılıqlı asılılığının və təsirinin öyrənilməsi üzrə mövcud sənətsüənəslıq ədəbiyyatının elmi təhlili göstərir ki, araşdırılan problemfənnlərarası xarakter daşıyır. Buna görə də, onun əhatəli və kompleks şəkildə öyrənilməsi informatika, incəsənət, kulturologiya, fəlsəfə, psixologiya və sosiologiya və s. sahəsində bilgiləri cəlb etməklə mümkündür.

Bir çox müasir sənətsüənəslar real aləmlə virtual aləmi qarşı-qarşıya qoyurlar. Marşall Maklyuen belə hesab edir ki, bütün bəşəriyyətin qavrama tarixi informasiyaların təqdimat üsullarının daim dəyişməsi ilə əlaqədardır. Məsələn, reallığın tirajlanan obrazlarının çoxəsrlik ənənələrinin əsasında kitab çapı durur. Kitab çapı ilk oxucu auditoriyasını yaratmış, bu gün isə müasir insanın hissiyyatının yaranmasında bu rolunu fotoqrafik təsvirlər, kino və televiziya obrazları oynayır [2].

İncəsənət əsərlərinin texniki, o cümlədən rəqəmsal, virtual təkrar istehsalı imkanının yaranması informasiyanın təqdimatı üsulunu dəyişdi, bunun da nəticəsində, Valter Benyaminin qeyd etdiyi kimi incəsənət əsərlərinin istehlakçısı ayrıca bir fərd deyil, kütlələr oldu [3]. İncəsənət əsərinin rəqəmsal tirajlanması onun statusunu dəyişdi. Özündə böyük dəyər daşıyan, unikal bir sənət əsəri, adi bir istehlak vasitəsinə çevrildi. Çünki, reproduksiyada və virtual obrazda olan bir əşya öz nüfuzunu itirir, ənənədən kənarda qalır, ümumiləşir, hamı üçün əlçatan olur.

Bununla bərabər qarşılıqlı, paralel proses də gedir – informasiya texnologiyalarının təsiri altında incəsənət öz xarakterini dəyişir. Əgər yeni texnologiyalar dövrünə qədər incəsənət reallığı virtualaşdırmaq texnologiyası idisə, bu

gün bu sərhəd itir. Bir tərəfdən, müasir incəsənət yeni texnologiyalardan gələn ifadə vasitələri ilə zənginləşir, çünki bu texnologiyaların təklif etdiyi virtuallaşma üsulu yüksək intensivliyi ilə fərqlənir. Əvvəllər böyük zəhmətlə başa gələn şeylər, informasiya texnologiyaları sayəsində daha asan və effektiv yaradılır. Digər tərəfdən, bədii prosesin məhsulları – rəssamların tabloları, bəstəkarların musiqisi və b.k. – İnternet resurslarında, bloqlarda, Veb-səhifələrdə yerləşdirilir, bununla da informasiya resurslarını zənginləşdirir.

İnformasiya-kommunikasiya texnologiyaları, İnternet, habelə kompüter və lazer texnikası ilə bədii prosesin qarşılıqlı təsiri probleminin öyrənilməsi dərəcəsini təhlil edərkən qeyd etməliyik ki, ölkəmizdə bu problemin ciddi, sistematik tədqiqi olmamışdır. Bununla belə müasir sənətşünaslığın aktual problemlərini müzakirə edərkən, bir sıra yerli və xarici ölkə alimlərinin tədqiqatlarını qeyd etmək olar.

İncəsənətin tarixində hər bir dövrün öz üslubu olmuşdur. Müasir insanın təsəvvüründə də, incəsənətdə üslub, informasiya cəmiyyətinin, yeni dövrün ən adekvat ifadəçisidir. Bədii prosesdə müasir üslub, bu dövr üçün bəstəkarın, rəssamın, rejissorun və b.k. yaradıcılığında aktual olan prinsiplərdən və istehlakçının duyum modellərindən əmələ gəlir. R.H.Abdullayeva haqlı olaraq belə hesab edir ki, "... əgər əvvəlki nəsillərin təfəkkürünü paradigmatik adlandırmaq olarsa, indiki nəslin təfəkkürünü stilistik kimi qeyd etmək olar. Post-modern – sanki üslubun itməsidir" [4, s.45]. Müasir incəsənətdə baş verən dəyişikliklər hər şeydən daha çox bədii təfəkkür üsulu ilə bağlı olan dərin qatlara, və deməli, dünyagörüşünə toxunur [5, s.200].

İnformasiya cəmiyyətinin mədəni dinamika, o cümlədən informasiya texnologiyalarının mədəniyyətin yaradıcı potensialının intensivləşdirilməsində müasir elmi-texniki paradigmatın rolu A.V.Solovyov tərəfindən kompleks təhlil olunmuşdur [6]. A.M.Podşibyakin müasir informasiya cəmiyyətinin inkişafı kontekstində bədii mədəniyyətin özünəməxsus xüsusiyyətlərini müəyyən etmişdir [7]. T.İ.Kuzub isə XX əsr musiqi mədəniyyətini qloballaşma dövrünün fenomeni kimi tədqiqata cəlb etmiş və onun əsas xüsusiyyətlərini aşkara çıxarmışdır [8].

Tədqiqatlarımızın nəticələrinə əsaslanaraq, belə hesab edirik ki, müasir informasiya cəmiyyəti şəraitində yaradıcı şəxsiyyət, sənət adamı ahəngdar inkişaf etmək üçün, informasiya ilə səmərəli işləmək üçün minimum zəruri bilik, bacarıq və vərdislərə yiyələnməli, müasir informasiya texnologiyalarına müvafiq olaraq, özünütəkmilləşdirmə keyfiyyətinə malik olmalı, habelə

informasiya cəmiyyəti haqqında aydın təsəvvürlərə və dünyagörüşünə malik olmalıdır.

İnformasiya cəmiyyətində *sənətsüinaslıq elminin mərkəzi problemi* virtual kompüter reallığı ilə insanın qarşıdurmasıdır. Bu qarşıdurmanın səbəbi müasir informasiya mədəniyyətində kommunikasiya texnologiyalarının həlledici rol oynamasıdır. Radio, televiziya, smartfon və kompüter (yəni İnternet) – informasiyanı insanın ətraf mühitinə, udduğumuz hava qədər vacib olan informasiya atmosferinə çevirir. Bu informasiya mühitinə baş vurmaqla, insan bəşəriyyəti ehtiva etmək, dünyanı məkan və zaman etibarı ilə hava kimi udmaq qabiliyyəti qazanır.

Bu gün, müasir sənətsüinaslığın ən aktual məsələləri sırasında *“kütləvi mədəniyyət” problemi* çox kəskin durur. Bu problem bədiilik probleminə çox ciddi toxunur. Hər bir evdə televiziya, videopleyer, radio, smartfon, növbənöv audiovizual vasitələr və İnternet olması insanlarda müəyyən bir ortalasmış zövqün yaranmasına səbəb olur. Zövqlərin ortalasması adekvat olaraq bədii əsərlərində səviyyəsinin ortalasmasına səbəb olur. Çox vaxt talant deyil, yaxşı prodüserin və reklamın olması bu və ya digər sənət adamına ulduz imici yaradır. İncəsənət, bazar qanunlarına tabe olmağa başlayır ki, bədii əsərlərin yaradılması tələb və təklifdən asılı olur. Tamaşaçı uğrunda kəskin rəqabət mübarizəsi gedir ki, biz də bunu şou-biznes adlandırırıq. Tək-tək adamlar muzeylərə, klassik musiqi konsertlərinə getdiyi halda, rok musiqiçilərinin şou-konsertlərinə minlərlə adamlar gedir. Kütləvi mədəniyyətdə ekspress hissiyyət, ani ləzzətin alınması üstünlük təşkil edir. Şübhəsiz, kütləvi mədəniyyətin də müəyyən müsbət cəhətləri vardır. Kütləvi mədəniyyət insanları əyləndirərək, onlara məişət problemlərini unutturur, istirahətlərinə imkan yaradır.

Musiqi sənəti baxımından bu problem V. Gərayzadə tərəfindən tədqiq olunmuşdur [9]. Müəllif ilk dəfə olaraq müasir musiqi sənətindəki yeni meyillərin təsiri ilə kütləvi mədəniyyət və elitarizm nümayəndələrinin estetik və bədii mövqeyindəki keyfiyyət dəyişikliklərini araşdırmaya cəlb etmişdir. V. Gərayzadə dissertasiya işində “informasiya-kommunikasiya texnologiyaları”, “İnternet texnologiyaları” və ya “kompüter texnikası və texnologiyaları” terminlərindən istifadə etməmiş, bunların əvəzinə “yeni musiqi” və “kontrkultura” haqqında, habelə onun sosial-mədəni kontekstindən, “pop-musiqi”nin Azərbaycanın gənclər mədəniyyətinə təsirindən söhbət açmışdır.

Bununla belə, istər Azərbaycan alimlərinin, istərsə də rus alimlərinin estetika sahəsində işlərində “kütləvi mədəniyyət”in və “elitar incəsənət”in tə-

kamülünün sosial səbəblərinin dərin və hərtərəfli təhlili verilməmiş, bu sosial-mədəni fenomenlərin əsl estetik və bədii mənası açılmamışdır. Belə hesab edirik ki, müasir sənətsünaslığın bu və digər aktual problemləri obyektiv-elmi mövqedən və konkret tarixi metodologiya ilə ciddi axtarışa cəlb olunmalıdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Əliyev E.V. İnternet və bədii prosesin inkişaf dinamikası. Sənətsünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru diss. avtoreferatı. – Bakı, 2014, 27s.
2. Маклюэн М. Понимание медиа: внешние расширения человека. – М.: Кучково поле, 2007, 464 с.
3. Беньямин В. Произведение искусства в эпоху его технической воспроизводимости. Избранные эссе / Под.ред. Ю.А.Здорового. – М.: Медиум, 1996, 267 с.
4. Абдуллаева Р.Г. Проблема художественного стиля в информационной культуре. Автореферат дисс. доктора искусствоведения. – Баку, 2005, 55 с.
5. Абдуллаева Р.Г., Мирза Г. К проблеме индивидуального стиля в искусстве. // Проблемы искусства и культуры. – Б.: Сада, 2004, с.191-201.
6. Соловьев А.В. Культурная динамика информационного общества. Дисс. доктора философских наук. – Санкт-Петербург, 2009, 358 с.
7. Подшибякин А.М. Специфика художественной культуры в контексте информационного общества. Автореферат дисс. канд. философ. наук. – Великий Новгород, 2004, 21 с.
8. Кузуб Т.И. Музыкальная культура XX века как феномен эпохи глобализации. – Автореферат дисс. ... канд. культурологии. – Екатеринбург, 2010, 24 с.
9. Герай-заде В.А. Элитарное и массовое искусство в контексте азербайджанской культуры. Автореферат дисс. канд. философ.наук. – Баку, 1997, 25 с.

Açar sözlər: informasiya cəmiyyəti, bədii proses, İKT, internet, incəsənət.

Ельшад Алиев (Азербайджан)

Актуальные проблемы искусствоведения в информационном обществе

Статья посвящена проблеме анализа крупномасштабных изменений в динамике развития художественного процесса в информационном обществе в результате влияния информационно-коммуникационных технологий и Интернета. Основная цель проведенных исследований заключается в проявлении условий, тенденций, путей и способов этих влияний на динамику развития художественного процесса.

Ключевые слова: информационное общество, художественный процесс, ИКТ, интернет, искусство.

Elshad Aliyev (Azerbaijan)

Actual problems of art study in information society

The article is dedicated to the analysing problem of large-scale changes happened in development dynamics of art process by the influence of ICT and Internet in information society. The main purpose of the researches consists of finding out of conditions, tendencies, ways and methods of this influence to the development dynamics of the art process.

Keywords: information society, art process, ICT, internet, art.